

DISCÓRRER CRUÏLLES

Zoë Casas Amengual
20308013

Tutor: Lluís Fernández Pons

Dibuix A2

Treball final de Grau

Facultat de Belles Arts
Universitat de Barcelona
2023

*Gràcies Lluís per la teva paciència, dedicació i confiança.
Gràcies a mon pare, a n'en Joan i a ma mare, sense vosaltres
no hagués estat possible.
Gràcies família, amigues i companyes que m'heu acompanyat
durant tot aquest camí.*

CONTINGUTS

RESUM I PARAULES CLAU	8
ABSTRACT AND KEYWORDS	9
INTRODUCCIÓ	13
OBJECTIUS	15
MARC CONCEPTUAL	18
EL NOU MODEL AGRARI HABITATGE EN SÒL RÚSTIC PERSPECTIVA DE GÈNERE AL CAMP	
MATERIALITZACIÓ	30
METODOLOGIA I PROCÉS DE TREBALL POSSIBLES PLANS DE PRESENTACIÓ	
ANTECEDENTS	42
REFERENTS	46
PRESENTACIÓ DE L'OBRA	52
CONCLUSIONS	54
REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES	55

RESUM

Les dinàmiques capitalistes i turístiques han anat fent de Mallorca un lloc insostenible on es produeix una sobreexplotació dels propis recursos. L'espai rural ha patit un canvi de paradigma que es veu reflectit a la vida de les residents locals en l'àmbit social, cultural com espacial. A partir de la realització d'una performance em posiciono davant aquestes problemàtiques. Altero el significat del material de construcció, entès com un símbol que actualment conforma el paisatge illenc i recupero tècniques agràries que han conformat la identitat illenca durant la història. Durant el projecte es duu a terme una reapropiació simbòlica del territori a aquells indrets que se'ns han extret.

CONCEPTES CLAU

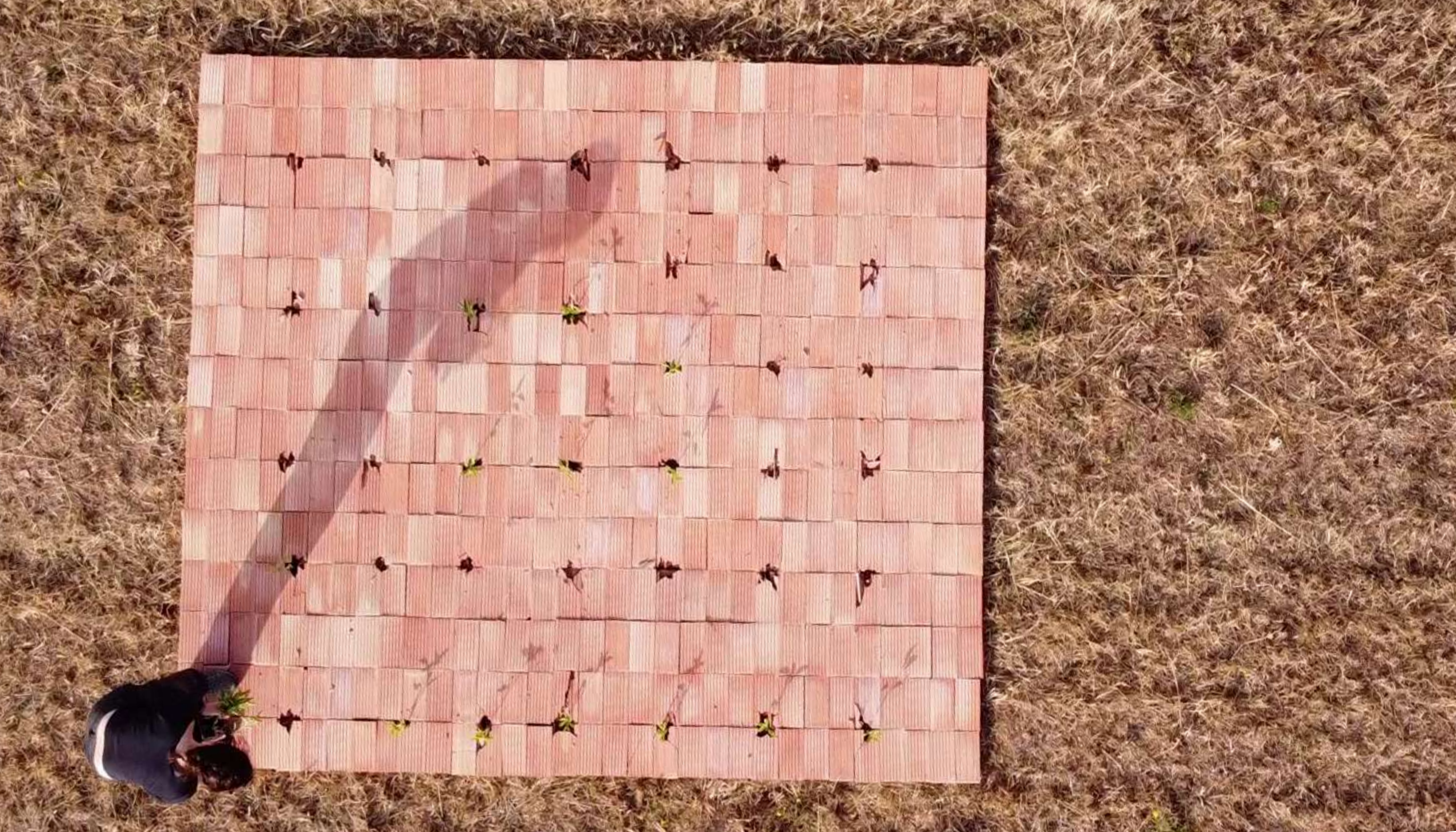
Performance, ruralitat, turisme, territori, Mallorca,

ABSTRACT

Capitalist and touristic dynamics have made Mallorca an unsustainable place where its own resources are overexploited. The rural area has undergone a paradigm shift that is reflected in the lives of local residents in the social, cultural and spatial spheres. From the realization of a performance I position myself in front of these problems. I alter the meaning of the construction material, understood as a symbol that currently makes up the island landscape, and I recover the agricultural techniques that have shaped the island identity throughout history. During the project, a symbolic reappropriation of the territory is carried out in those places that have been taken away from us.

KEYWORDS

Performance, rurality, tourism, territory, Mallorca,

INTRODUCCIÓ

Vivim a un món on les forces de poder s'estableixen per damunt de tot i governen per sobre de cada una de nosaltres amb polítiques violentes i autodestructives. El capitalisme globalitzat va envaint una gran majoria d'espais i això provoca uns canvis crítics en els sistemes de vida locals de cada indret.

Si contextualitzem aquest procés a l'illa de Mallorca es pot observar amb claredat com a poc a poc l'illa va quedant ensorrada baix unes demandes del monocultiu turístic en un lloc central en la via del capitalisme. El desenvolupament del turisme va brotar a mitjans de l'època dels anys seixanta incentivat pel franquisme. Això va provocar una alteració social, econòmica i cultural arreu de l'arxipèlag balear.

En aquell temps les illes tenien un caràcter tradicional molt definit, la seva economia es basava principalment en una economia agrària i amb una reduïda indústria local. La imposició de la nova forma d'organització econòmica va provocar a les residents un canvi de paradigma on el turisme va passar a ser una nova forma d'ingressos, però alhora també de destrucció del paisatge i de desarrelament cultural i tradicional. Les maneres de viure la vida a poc a poc van anar canviant, a dies d'avui encara queden alguns indrets on romanen tarannàs tradicionals i maneres de viure habituals d'un lloc. La regeneració d'aquests espais és una tasca necessària per salvaguardar part de la identitat que a causa d'aquestes models s'ha anat tapant.

Les dinàmiques d'explotació de recursos de l'illa han seguit creixent potencialment fins al punt de deslligar a les residents locals del mateix territori i sotmetre's sota la memorable presumpció "Mallorca viu del turisme". Viure o malviure, és el debat que obre molts d'interrogants.

OBJECTIUS

El desenvolupament del negoci turístic, fill del capitalisme, respon als poders polítics i empresarials que fa que les Illes pateixin uns canvis imminents i una desconfiguració del territori. Si ens basem en les zones no costaneres de l'illa, zones amb una tradició clarament rural veiem com l'impacte de dinàmiques capitalistes a poc a poc va apoderant-se d'aquests espais. Els processos de mecanització del sector agrari i ramader, la quantitat de noves llars edificades en sòl rústic, el lloguer vacacional en espais rurals, són només alguns fets que fan que l'habitatge i la cura de l'illa per les persones que hi habiten sigui inassequible.

- Projectar la part simbòlica i la part sentimental que es té amb el territori. Comprès com un espai dotat de tradició i cultura que va sent ofegat a partir de diferents instruments de poder. Aquesta situació des d'un punt de vista actual on els espais rurals són també afectats amb dinàmiques capitalistes, com el turisme, o la globalització, amb l'objectiu de presentar la problemàtica.
- Establir similituds formals entre la conceptualització, el context i el tema que es tracta amb la materialització. Explorant diferents manifestacions artístiques que m'acostin a la idea resolutiva.
- Utilitzar la crítica com a mitjà de protesta del problema que es presenta. Perseguint així una solució o una alternativa per aquells habitants de l'illa que estiguin patint les conseqüències del turisme, de la urbanització i de la pèrdua d'identitat.
- Exposar un problema de discussió pública i quotidiana pels insulars i evidenciar-ho a partir d'una interpretació artística. Donant pas a un debat obert que permeti enllaçar diferents temes que abordin també els assumptes presentats.

Zoe Casas (2023). Fotografia de l'obra.

MARC CONCEPTUAL

Allà on hem crescut, on posem arrels, on desenvolupem gran part de la nostra vida són llocs que ens permeten xerrar d'intimitat. Espais que s'han conviscut, que s'han recorregut i que hem habitat.

Ja de ben petita, mon pare em va ensenyar a mirar. Més ben dit, a saber on mirar. Em guiava per camins alternatius a tota aquella massa que es centrava únicament en els ritmes de la ciutat, en la inquietud d'aquesta, i en un escenari basat en la societat moderna. M'ensenyava camins oblidats per tots aquells que no hi vivien, enlluernadors pel seu paisatge desatès i ruïnós. Em preparava amb alternatives que s'allunyaven de qualsevol condició que respongués a les necessitats de la ciutat i a la seva gentrificació.

M'ho ensenyava des d'un amor a aquella terra on havia viscut, mostrant-me els petits paratges que es mantenien intactes envers un nou escenari social, polític i paisatgístic. La vinculació afectiva que ell havia creat amb el territori era fruit d'una herència sentimental que havia anat passant familiarment de generació en generació. Una correlació que trencava barreres en diverses configuracions familiars on s'havien anat aplicant maneres de viure submergides en una ruralitat i unes maneres d'entendre el territori molt concret. Allunyades de les masses i del conjunt sorollós de la ciutat, l'afecte concebut possibilitava un rastre afectiu que interferia a la vida de les persones que hi convivia o que l'habitaven d'aquesta forma.

L'espai canvia i es transforma, de la mateixa manera que nosaltres amb ell i amb la relació que hi tenim. La transformació dels llocs on he viscut al llarg dels anys ha anat creixent d'una manera exponencial i ha resultat ser un factor perillós per tot aquell territori que intentava resistir a la massificació. L'intent de modificació del territori ha generat a dies d'avui una homogeneïtzació dels espais físics i han passat de ser espais reconeguts a espais gairebé estranys pels residents

L'espai rural s'ha anat abandonant alhora que urbanitzant i convertint en una mena de paisatge que no respon al que he conegut ni al que se'm van ensenyar a cuidar. S'han generat i instaurat unes necessitats i unes dinàmiques creades per estructures que responen a unes lògiques capitalistes on s'evidencia l'urbanocentrisme en el qual vivim. Aquests comportaments establerts s'allunyen als d'unes maneres de viure habituals d'un lloc. Tal com ho descriu Marina Garcés (2013), s'instaura el que és polític en uns temps, un espai i un llenguatge que irromp a tota la resta allunyant-nos de la idea del nosaltres en comú. La sostenibilitat d'aquest model capitalista ens subordina a uns costums i a uns comportaments naturalment aïllats de la nostra manera de fer tradicional, un tarannà i una cultura.

Així doncs, tot va canviant i es comença a instaurar un model que obliga a desaparèixer-ne qualsevol altre. L'estil de vida que s'havia instaurat a un lloc és substituït per un altre de nou més homogeni i estàndard que s'aplica de manera globalitzada arreu del món. La implantació d'un model ferm i poderós que promou una ideologia globalitzada anul·la altres formes de vida local que prioritzen la preservació de recursos i les tradicions culturals, en aquest cas, illenques. La introducció d'aquest patró capitalista a un medi rural fa que els dos models de vida es situïn en un mateix espai i com a conseqüència sorgeixi una escena de disputa on ambdós entren en tensió.

Les silencioses formes de desenvolupament de les societats contemporànies a poc a poc es van instaurant i s'instal·len arreu del món. Si contextualitzem aquest factor a grans ciutats, fruits de grans potències capitalistes, s'entén com un escenari sociopolític que segueix els ritmes i les necessitats generades anteriorment per aquest, on tots els engranatges funcionen amb el fi de respondre als models de producció dominants. Ans al contrari, la vida rural, a diferència de la urbana, parteix d'unes bases diferents i, a conseqüència, el desenvolupament del capitalisme també.

El Primer boom turístic de Mallorca als anys 60, es produeix baix el règim franquista amb la iniciativa del Pla d'Estabilització Econòmica del 1959, en el qual s'implementaven plans de desenvolupament econòmic per la incorporació d'ingressos i estabilitat monetària (Pérez, 2003). L'economia espanyola passarà a ser controlada i regulada per les regles del mercat capitalista, la promoció del turisme incrementarà durant el primer *boom* i es durà a terme un procés de creixement demogràfic a les Illes Balears, que passarà de 419.282 habitants l'any 1950 a 597.715 habitants l'any 1975 (Simó, 2015). Aquest creixement s'estendrà en el temps, suportant així fins a tres *booms* turístics registrats. Sebastià Alzamora (2022), a un article de l'Ara Balears apunta la possibilitat que els mateixos mallorquins arribem a convertir-nos en una minoria dins de casa nostra. Aleshores el turisme l'hem d'entendre com un producte més de la globalització que persegueix un objectiu d'uniformar la societat i suspendre les tradicions. És per això que centro el focus d'aquest projecte en la memòria de la nostra condició abans de l'arribada massiva d'estrangers.

Tradicionalment, a l'arxipèlag hi predominava un model de vida completament diferent del d'ara; una vida i una economia local generada principalment pel sector primari, sobretot a aquells indrets que no tenien costa.

L'impacte social i ambiental que suposen les dinàmiques implantades pel turisme, són un estat d'eixida cap a una perduda identitària illenca. Es veuen clarament reflectits en els canvis que han patit tant els trets culturals com els paisatgístics d'arreu de l'arxipèlag balear. Entenem el malestar, doncs, com un concurrent que patim moltes de les residents locals diàriament.

El focus d'aquesta investigació no pretén criticar el canvi o l'evolució econòmica i social de l'illa sinó afegir-hi una mirada crítica al context en el qual vivim. Pretenc analitzar la configuració cobdiciosa del sistema per trobar alternatives al

model depredador que ens està conquistant. La diversitat i la confluència de diversos models econòmics, socials i culturals hauria d'assolir-se per la persistència d'ambdós. L'enfocament d'aquest projecte, per tant, es fa des d'una mirada crítica i des d'una postura de defensa envers la reapropiació d'espais que se'ns han tret.

Un nou model agrari

Al segle XX, amb una situació d'industrialització creixent, dins el paradigma de la pagesia, la intensificació del sector primari es va començar a reduir a l'especialització i a la sobreproducció d'aliments a escala global, fet que alterava completament la relació amb l'entorn. Les tècniques centenàries van anar sent substituïdes gràcies a un procés d'evolució tecnològic, això va provocar un avanç, una rapidesa en moltes de les feines i un augment de la productivitat.

La mecanització dels processos i l'agilitat en què els productes entraven als sistemes de comerç actuals, van ser factors que van facilitar la presa de decisions de l'abastiment alimentari en mans del lliure mercat. La introducció de dinàmiques externes i nous models productius implantats per models capitalistes s'han reduït, tal com ho descriu Carla Escarrà al llibre *Economia Solidària i Ruralitats* (2022), a la sobreproducció d'aliments. Inserint així, als camps tot un procés d'industrialització dels processos de producció d'aliments, factor que desposseeix de cada cop més la pagesia. José Manuel Naredo, referint-se a aquest procés, afirma:

Alteró el propio metabolismo de los sistemas agrarios y sus relaciones con el entorno: se pasó de unos sistemas que obtenían productividades tal vez modestas, pero que mantenían relaciones estables con el entorno, a otros que al forzar su productividad desestabilizaron estas relaciones en detrimento del patrimonio natural próximo (contaminación, sobreexplotación de acuíferos, deterioro de suelos, pérdida de diversidad, etc). (Naredo, 2006, p.49)

La mecanització i la industrialització capitalista s'ha apropiat del canvi en els processos productius d'aliments forçant el sector primari a desarticular-se de la seva pròpia condició. Malgrat el gran avanç tecnològic i totes les millores que aquest ha causat, s'ha ensorrat bona part d'una xarxa que recull tècniques ancestrals vinculades afectivament al territori. Moltes d'aquestes permetien una relació directa i més propera amb la terra, factor clau per comprendre la tradició rural. Malgrat la importància de la maquinització de les tasques agrícoles, igual del transport, o de les noves tecnologies, he escollit treballar amb unes de les tècniques preindustrials que encara són presents en el dia a dia de les persones que habiten un espai rural.

La xapeta és una eina bàsica utilitzada al camp que permet fer solcs, treballar-hi sobre ells, llevar males herbes... L'escullo a mode d'icona del camp i li reverteixo el context a partir dels maons i del seu ús tradicional d'amunt aquests. Aleshores em permet parlar del traspàs generacional que encara no s'ha arribat a perdre i de la importància d'aquestes tasques enteses com a tradició que sostenen la idea de la identitat d'un lloc.

El context on es situa obliga a dur a terme una reconfiguració de la manera d'emprar-la i obliga a adaptar-se a aquest nou material que ens remet a una construcció. L'objectiu amb el qual s'usa continua sent el mateix, però el nou entorn on es situa permet una transformació del seu sentit.

Habitatge en sòl rústic

La massificació de l'illa ha patit greus conseqüències i una d'aquestes ha estat la urbanització massiva. La demanda del turisme en un bon principi es basava únicament en zones litorals, al voltant de la platja, on la majoria de les construccions que es feien anaven dedicades al propi allotjament de turistes, al seu entreteniment, oci o gaudi. No obstant les dimensions de l'illa son les mateixes però el nombre de turistes que arriben no atura de batre rècords, les Balears tancaren el 2019 amb 16,45 milions de turistes (Conselleria de Model Econòmic, Turisme i Treball, 2020). Els recursos de l'illa es van esgotant i el limitat recurs del territori va sent envaït massivament per una quantitat de població estrangera que s'instal·la a l'illa (Mestre, 2016). La distribució habitual de l'illa va patint un notable canvi que provocarà un creixement de la població tant local com estrangera. Margalida Mestre, a la seva Tesi Doctoral exposa:

L'any 2011 Palma tenia 402.044 habitants, i "Sa Part Forana" començava de nou a consolidar-se amb un volum de població per sobre de la capital, amb 459.885 persones, el que representa el 53,3% sobre el total. Aquesta evolució reafirma la relació entre la distribució de població i l'expansió del turisme que amb el tercer boom turístic ja arriba a tots els racons de l'illa (Mestre, 2016, p.96)

La insostenibilitat del turisme massiu de sol i platja ha fet desenvolupar un nou model que es centra o bé en les zones rurals i les experiències que es venen a partir d'aquestes o bé en un turisme d'estiueig sustentat a partir de la compra de segones residències. Això genera per tant una quantitat insostenible de problemàtiques que influeixen als residents locals.

Primerament, l'alta demanda d'habitatges ha provocat un augment desmesurats dels preus de venda i de lloguer de les cases. La inestabilitat de moltes de les residents per poder accedir a una casa, tant de lloguer com en propietat. En segon lloc cal destacar el procés d'urbanització que ha patit l'illa, tant a sòl rústic com a sòl urbà. El percentatge del sòl rural urbanitzat entre el 2015 i el 2021 correspon a una superfície superior a la de qualsevol nucli urbà de Mallorca (Terraferida, 2022) que anteriorment eren superfícies agràries o forestals. La transferència de material de construcció a l'illa és una realitat, masses de ciment, superfícies de totxanes i grans façanes envaeixen el nostre paisatge. Terraferida apunta:

El més sorprenent d'aquest procés, però, és la seva velocitat. Les dades mostren que a Mallorca es consumeix més de mitja hectàrea (5.500 m²) al dia de terra fèrtil o bosc. Una superfície equivalent a la Seu (4.360 m²) és edificada cada 19 hores. Cada hora que passa a Mallorca s'edifiquen 230 m². (Terraferida, 2023)

El sòl rústic s'acaba perdent, les finques son ocupades amb habitatges residencials dels estrangers, les tasques agrícoles s'abandonen i la terra es descuida. La explotació agrícola i la tradició queda esfondrada baix uns reclams turístics i unes dinàmiques destructives.

La performance es situa en un espai rural on s'instal·la una plataforma rectangular de maons de 13m². La geometricitat d'aquesta, remet al la forma més bàsica d'arquitectura, proposant un terra que seria un element comú a qualsevol construcció, fent referència al greu problema d'urbanització que pateixen aquests espais. Durant l'acció em reapropio d'aquest indret urbanitzat a partir de la duita a terme de tasques agrícoles. Formulo un llenguatge metafòric que s'interconnecta amb la problemàtica de construcció i habitatge en sòl rústic.

Perspectiva de gènere al camp

El sector primari pateix greus problemes generen una inestabilitat de caràcter ascendent que posa en perill aquesta mateixa activitat. Primerament, s'hi veu amb claredat una manca de relleu generacional que s'evidencia i que es substitueix per una mà d'obra temporera altament precaritzada. Per altra banda, existeix el greu problema de masculinització d'aquest sector i de totes les seves tasques (Carla Escarrà, 2022). Entenc les estructures de poder com un sistema de consorci entre patriarcat i capitalisme.

És important reflexionar sobre la tasca de les dones al camp històricament amagada i que ens permet entendre nous relats d'una identitat cultural des d'una perspectiva feminista. No es pot parlar de la vida i de la tasca de les dones al camp sense tenir en compte les tasques domèstiques i les cures i les tasques reproductives, això no obstant, el suport que en èpoques determinades de l'any agrícola s'havia de menester de la figura femenina feia que la dona treballés ja, a doble jornada: a casa i ajudant a les tasques agrícoles (Cánovas, 2005). Malgrat romandre invisibilitzades al llarg de la història sempre han estat presents, tradicionalment al camp s'encarregaven de les feines relacionades amb la collita, el càrrec dels animals i l'elaboració d'artesanies i és avui dia on aquestes tasques s'han arrelat a la cultura illenca, però s'ha obviat el paper tan important que les dones tenien. La desatenció que han rebut és també un tipus de violència cultural que habita dins la nostra cultura, Elisa Rosselló afegeix:

La nostra insularitat condiona el com s'ha perpetuat el masclisme a Mallorca fins avui, ara bé el que hem de tenir clar és que res és etern i que la lluita cap a la igualtat la farem des dels dos fronts alhora: el local i el global. (Roselló, 2022, p.56)

És per això que necessitem ressituar el feminisme partint d'entorns diferents i duent a terme un l'anàlisi de la situació de la dona en cada context. En els entorns més rurals l'enquadrament del feminisme ha tingut una forta relació amb l'Ecofeminisme, que com a pensament i moviment social es refereix a la connexió ideològica entre l'exploatació de la natura i l'exploració de les dones a l'interior del sistema patriarcal jerarquitzat (Gebara, 2000). Aquest moviment es qüestiona el model de desenvolupament social i analitza la necessitat d'una determinació diferent de la identitat construïda.

Per dur a terme la performance que presento, decideixo situar-me al capdavant de l'acció per encarar aquest tema des d'una perspectiva de gènere. La visibilització de les dones que habiten l'espai rural s'ha de fer realitat. A partir del compromís que hi tinc faig una passa endavant per afrontar la necessitat de reformulació dels models patriarcal en els que vivim. Al final, l'origen d'aquesta investigació parteix des d'una perspectiva personal, com a dona situada a l'espai rural.

Zoe Casas (2023). Fotografia de l'obra.

MATERIALITZACIÓ

Metodologia i procés de treball

Per poder copsar d'alguna manera tot el que volia parlar vaig decantar-me per realitzar una acció. Un acte amb el qual dir alguna cosa i posar al capdavant la problemàtica de la qual volia abordar. La qüestió que exposo al llarg de l'obra i al llarg del procés de treball és un tema que s'ha criticat molt i que és vist sempre des d'una perspectiva molt catastrofista i negativa per part d'aquells que ho pateixen. No obstant això, jo no volia caure en una concepció pessimista, sinó que volia accionar una mirada diferent. Vaig apostar per un camí alternatiu on es cerquessin solucions hipotètiques per afrontar el problema.

L'enregistrament de la performance em donava la possibilitat que cercava per realitzar una acció i mostrar un procés alhora. Aquest procés es va gravar, ja que el registre està dotat d'una intencionalitat aplicable al present i infinitament reproduïble. D'aquesta manera l'obra que presento es basa en la reproducció d'una videoprojecció de la performance enregistrada.

Primerament, vaig haver d'estudiar la localització aquí on poder instal·lar una part de la peça composta per maons de construcció. Vaig fer proves per diverses finques que exposaven diferents estats del camp: sembrats, desterrats, abandonats, segats... Vaig anar descartant opcions per diversos motius com la incomoditat de treballar damunt una superfície irregular, el contrast del color dels maons amb el de la terra, entre d'altres. Finalment, em vaig decantar per l'elecció d'un camp de rostoll. Un camp de tiges de cereals que romanen arrelades a la terra després de la sega. D'aquesta manera m'obria portes a parlar sobre la productivitat dels camps durant els mesos d'hivern i el repòs de la terra durant els mesos d'estiu, quan el blat ja s'ha recol·lectat i segat el camp.

Els maons són un material de construcció que s'ha convertit en un objecte quotidià al paisatge mallorquí. La totxana H-6 és un tipus de maó molt poc comú fora

de Mallorca i que, en canvi, és un signe fonamental l'ideari de nombrosos illencs a l'hora de parlar de construcció. La meua intenció era construir una superfície de maons. Les condicions de transport sols em van permetre carregar un palet de 448 maons que posteriorment vaig dur a la finca escollida. D'aquesta manera se'm donava la possibilitat de construir una superfície de 13 m² damunt un camp de rostoll.

El muntatge de la plataforma de maons va ser lent. Vam mesurar i traçar les dimensions del rectangle amb una llinyola i posteriorment vam haver d'espinedrejar la zona i aplanar el terreny. Al ser un sòl irregular, on encara es notaven els solcs del conreu de cereals vam haver de crear un llit de palla que permetés anivellar l'espai. Tot seguit vam anar col·locant els maons d'un en un, anivellant-los amb un regle perquè quedés el més recte i el més semblant a una arquitectura possible. El conjunt de maons disposat a terra actuen com a un signe que remet a una representació arquitectònica, fent referència així a la urbanització d'espais rústics.

La performance està formada per dues parts, dividida en dues accions. La primera acció és la de solcar, i la segona, sembrar. Per a la primera vaig escollir una xapeta, una eina bàsica del treball agrícola que serveix per solcar, sembrar o llevar males herbes. Aquesta em permetia la recuperació d'eines antigues però amb una alteració del seu significat igual que del seu mode d'ús tradicional. L'utilitzo ja que és un instrument essencial al sector de la pagesia i permet la reconfiguració del seu ús a partir de la posada en escena del nou context. Per sembrar, vaig apostar per al planter. Aquest també s'emmarca com una activitat dintre de l'agricultura i consisteix bàsicament en la sembra de llavors amb la finalitat d'aconseguir nous talls de plantes que seran trasplantades a la terra amb l'objectiu de què puguin créixer. El planter que faig servir és propi, un planter fet per la família, que al ser una mica tardà encara no s'havia aprofitat i vaig poder utilitzar per dur a terme l'obra. Les plantes sembrades són hortalisses, són pebrers rossos, una varietat local cultivada històricament per tot Mallorca.

Durant el transcurs de la performance em situo a l'espai de maons i començo a fer clots. Inicío un acte de destrucció dirigit a les parts més febles de l'estructura, és a dir, les escletxes entre els maons. D'aquesta manera a partir d'aquest nou escenari constructiu i l'adaptació de l'eina al nou context em reapropio de l'espai actuant amb normalitat, duguen a terme una tasca agrària a un indret poc comú. Quan estan tots els solcs fets inicío la segona acció: la de sembrar. Les plantes de planter em faciliten la tasca, ja que el tros de terra aquí on han crescut les arrels encaixa als solcs realitzats. Aleshores l'espai construït va quedant envaït de petits talls verds i s'entén el conjunt com un símbol d'adaptació a nous indrets causats per estructures de poder.

L'enregistrament de la performance es fa a partir de dues càmeres amb l'objectiu d'aconseguir dos punts de vista diferents, un més proper, entès com un punt de vista humà i l'altre més extern, captant un punt de vista més objectiu. Perquè pogués provocar un important impacte visual vaig decidir fer-ho amb un dron. L'acció va ser enregistrada al mateix temps per les dues càmeres gràcies a un expert que se'n va voler fer càrrec.

Per presentar l'acció edito un vídeo on a través d'una narrativa molt simple s'exposa el procés dut a terme durant la performance. El vídeo s'inicia sense imatge, amb el so d'un impacte contra alguna cosa, un so energètic i repetitiu que et remet al trencament d'algun artefacte. Seguidament, es mostra un pla detall on s'observa l'impacte de la xapeta contra una estructura que és percebuda com una arquitectura, però que a primera vista no és gaire reconeixible. Durant el transcurs del vídeo els plànols van sent de cada cop més generals i et conviden a conèixer l'extensió de totxanes disposades a l'espai i del subjecte que realitza l'acció. Progressivament i amb la gravació del dron es va desvetllant el context en el qual es situa aquesta superfície i es declara un espai natural que ha estat envaït per material de construcció. El plànol zenital del dron permet una visió més captivadora del

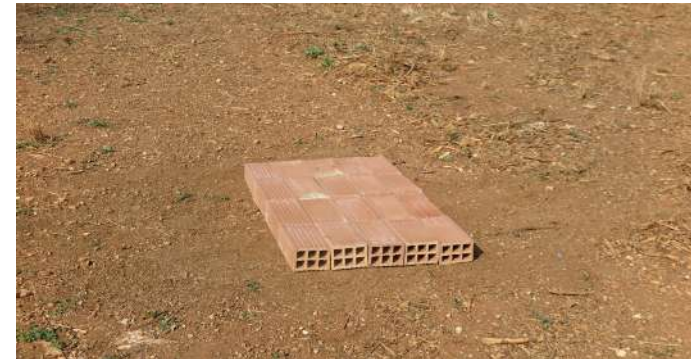
procés que s'està duent a terme durant la performance. El pla general on s'evidencia el context i la sortida del subjecte de l'escena, dona pas al tancament de la primera acció.

Durant el transcurs de la performance em situo a l'espai de maons i començo a fer clots. Inicío un acte de destrucció dirigit a les parts més febles de l'estructura, és a dir, les escletxes entre els maons. D'aquesta manera a partir d'aquest nou escenari constructiu i l'adaptació de l'eina al nou context em reapropio de l'espai actuant amb normalitat, duguen a terme una tasca agrària a un indret poc comú. Quan estan tots els solcs fets inicío la segona acció: la de sembrar. Les plantes de planter em faciliten la tasca, ja que el tros de terra aquí on han crescut les arrels encaixa als solcs realitzats. Aleshores l'espai construït va quedant envaït de petits talls verds i s'entén el conjunt com un símbol d'adaptació a nous indrets causats per estructures de poder.

L'enregistrament de la performance es fa a partir de dues càmeres amb l'objectiu d'aconseguir dos punts de vista diferents, un més proper, entès com un punt de vista humà i l'altre més extern, captant un punt de vista més objectiu. Perquè pogués provocar un important impacte visual vaig decidir fer-ho amb un dron. L'acció va ser enregistrada al mateix temps per les dues càmeres gràcies a un expert que se'n va voler fer càrrec.

Per presentar l'acció edito un vídeo on a través d'una narrativa molt simple s'exposa el procés dut a terme durant la performance. El vídeo s'inicia sense imatge, amb el so d'un impacte contra alguna cosa, un so energètic i repetitiu que et remet al trencament d'algun artefacte. Seguidament, es mostra un pla detall on s'observa l'impacte de la xapeta contra una estructura que és percebuda com una arquitectura, però que a primera vista no és gaire reconeixible. Durant el transcurs del vídeo els plànols van sent de cada cop més generals i et conviden a conèixer l'extensió de totxanes disposades a l'espai i del subjecte que realitza l'acció.

Progressivament i amb la gravació del dron es va desvetllant el context en el qual es situa aquesta superfície i es declara un espai natural que ha estat envaït per material de construcció. El plànol zenital del dron permet una visió més captivadora del procés que s'està duent a terme durant la performance. El pla general on s'evidencia el context i la sortida del subjecte de l'escena, dóna pas al tancament de la primera acció.

Zoe Casas (2023). Fotografia sobre les proves de localització

Zoe Casas (2023). Fotografia sobre el procés de muntatge.

Zoe Casas (2023). Fotografia sobre el procés de muntatge.

Possibles plans de presentació

Per presentar l'obra vaig experimentar amb diferents plans de presentació que em permetessin la consolidació de l'obra a l'espai. Per això vaig comprar les totxanes més paregudes a les que havia utilitzat durant l'obra a Mallorca.

Projecció damunt maons

La idea de projectar el vídeo damunt un suport de maons no va acabar de funcionar, ja que es perdien molt els detalls entre la superfície rugosa del mateix material. És cert que hi havia plànols que quedaven molt poètics i que fortificaven la seva presència projectant-se damunt altres maons. Per altre costat, la sensació d'immensitat del camp de rostoll es perdia sobre la paret creada, perquè el camp quedava emmarcat per aquest material.

Zoe Casas (2023). Fotografia proves presentació.

Zoe Casas (2023). Fotografia proves presentació.

Peanya de maons

La construcció d'un suport amb maons per disposar-hi el vídeo em cridava molt l'atenció, ja que confiava que seria la forma definitiva de presentar-ho. Seguint l'estructura dels mateixos maons i amb una peanya de referència vaig construir un suport on poder col·locar una pantalla. La idea em va agradar prou, la construcció era potent i et remetia a un significant nombre de qüestions. No obstant el vídeo perdia força i es presentava d'una manera molt subtil, gairebé sense pes.

Zoe Casas (2023).
Fotografia proves presentació.

Zoe Casas (2023).
Fotografia proves presentació.

Projecció

Després de rumiar-ho vaig considerar que seguint la narrativa de l'obra presentada i el seu discurs no veia clar tornar a construir amb maons. Era un afegit que desarticulava el relat del vídeo i que no hi aportava una significació necessària a l'obra. D'aquesta manera, per fer valdre el vídeo i perquè produís un impacte més significatiu vaig decantar-me per la presentació de l'obra en forma de projecció.

Zoe Casas (2023). Fotografia de l'obra.

ANTECEDENTS

ENCARTAR LLIBRES

Intervenció a la Biblioteca de Belles Arts. Impressió a paper reciclat. (Enigmes 12x12cm, explicacions 10x7cm.)
Zoë Casas Amengual. Barcelona, 2022

L'absència de llibres d'autores a la Biblioteca de Belles Arts de la Universitat de Barcelona és molt òbvia. A través d'una intervenció en forma d'enigma, s'introdueix a alguns llibres un sobre que conté informació essencial per a la persona que el resolgui. D'aquesta manera s'intenta omplir aquesta buidor de la història on les figures femenines han quedat apartades d'algunes disciplines com ara l'art o la literatura. Una intervenció subtil que serveix per copsar la importància de l'opinió i de l'expressió de totes aquelles que encara són silenciades. Encartar llibres és una reivindicació de com ha estat escrita la història de l'art i proposa una solució de relleu a partir d'obres d'autores.

Zoe Casas (2022). Fotografia Encartar llibres.

Zoe Casas (2022). Fotografia Encartar llibres.

SA COVA MONJA

Creació d'un arxiu propi. Tècnica mixta.
Zoë Casas Amengual. Barcelona, 2020

El projecte es centra en una investigació de *Sa Cova Monja*, un jaciment arqueològic de l'edat del bronze que es situa dins una finca familiar. El transcurs de la investigació desemboca en la generació d'un arxiu propi a partir de les visites diàries a la cova i la recerca d'arxiu familiar relacionat amb aquest emplaçament. Al situar-se, la cova dintre de casa, permet que la narrativa que es crea entre l'arxiu i les visites sigui molt més íntima i sigui capaç de relatar unes memòries passades. L'arxiu propi es genera a partir de diferents tècniques com el *frottage*, el dibuix al natural, l'escriptura automàtica, o inclús el gravat. Tot plegat crea un conjunt que declara un espai crucial per entendre la genealogia familiar.

Zoe Casas (2020). Fotografia Sa Cova Monja

MEMÒRIA-MATÈRIA

Recuperar paisatges sentimentals

Dues videoprojeccions i àudio.
Zoë Casas Amengual. Barcelona, 2023

L'herència familiar que s'ha transmès sobre el territori desemboca en una exploració de tot un cicle de connexions i enllaços. L'obra exposa una experiència emotiva que sobreviu com un traspàs familiar del vincle afectiu entre els subjectes i el territori rural. A partir de l'arxiu familiar es recuperen totes unes declaracions que fan evidents aquest lligam. A través d'una narració familiar s'analitza bona part de la identitat subjecta al territori i bona part dels canvis que aquest ha patit.

Zoe Casas (2023). *Fotografia Memòria - Matèria. Recuperar paisatges sentimentals*

REFERENTS

BELÉN CEREZO (Gasteiz, 1977)

PRESENTE CONTÍNUO - 2019

L'obra és una instal·lació fotogràfica formada per una composició d'intervencions a diferents indrets del municipi Artziniega. El conjunt d'imatges presentades a diferents ubicacions mostren fragments de la vida quotidiana que aborden diferents qüestions vinculades al mateix municipi, al medi ambient, al paisatge i a diversos temes socials i ambientals. A partir de la fotografia i del muntatge narra el dia a dia de l'entorn rural i el teixit dels mateixos habitants amb el territori.

Relaciono la seva pràctica artística pel que fa al concepte que tracta i no tant amb la metodologia. Identifico a ambdues peces l'observació i l'admiració d'un indret rural proper com a cas d'estudi i paro atenció en tot el conjunt afectiu que s'hi trama. Em sento identificada amb la manera en què al llarg de la seva obra tracta o xerra del territori i de totes les relacions que es creen en ell. Belén Cerezo ho fa des d'una perspectiva més pròxima a la realitat i a les relacions socials envers el territori i ho mostra a partir d'una visió realista que li permet la fotografia. En canvi, a l'obra que presento, malgrat tractar alguns d'aquests temes ho faig des d'una mirada hipotètica i presentant un conflicte present d'una localitat concreta.

Presente Continuo es mostra com una aproximació a la vida d'un entorn específic, mostrada a partir d'una manera molt propera que obre pas a una reflexió sobre diferents relacions espacials i socials.

CRISTINA LUCAS (Jaén, 1973)

HABLA- 2008

Habla és una performance gravada de l'artista on, a partir de l'acte de la destrucció, amb un martell, romp una rèplica d'una estàtua clàssica de Moisès de Miquel Àngel. L'obra va acompanyada d'una gran reflexió i compromís envers la condició del patriarcat i les seves conseqüències. A partir de l'acció duu a terme un anàlisi dels instruments de poder que sustenten la nostra realitat i a partir de l'acció de la destrucció genera una metàfora envers la situació patriarcal.

Relaciono l'obra de Cristina Lucas amb la meua a partir de diferents eixos. Primerament l'acte destructiu amb una eina concurrent i ja eina usual que ens transmet quotidianitat. L'acció de destrossar s'entén, però, desde dues perspectives molt diferents: a l'obra de l'artista la destrucció és accionada a partir de la ràbia i es manifesta a partir de la brutalitat. La declaració que fa al descompondre la escultura és una metàfora de trencament del patriarcat. Contràriament, a la meua obra, l'acte de destrucció és entès com una regeneració. L'acció es compren com una reapropiació del territori a partir de la incorporació de tasques agrícoles que entren dins l'ideari tradicional rural mallorquí.

Considero que ambdues peces es relacionen a partir d'una mirada crítica cap als instruments de poder. *Habla* presenta l'escultura com a representació del sistema capitalista patriarcal, òrgan de poder que influeix regularment a les nostres vides. Algunes més de les conseqüències del sistema capitalista es mostren a l'obra que presento: el turisme, la globalització, l'anul·lació de la cultura... Són totes aquestes també fruit d'agents autoritaris. Al ser ambdues una performance gravades permeten la narració i la visualització d'una narrativa composta pel moviment, l'espai i el material escollit.

AGNES DENES (Budapest, 1931)

CAMPO DE TRIGO- UNA CONFRONTACIÓN, 1982

Al llarg d'aquesta obra, l'artista sembra, cuida i recol·lecta un camp de blat enmig d'un abocador de fems de gran valor econòmic al districte de Manhattan, a Nova York. L'obra va durar quatre mesos i es va poder observar tot el procés de creixement i de cultiu del camp de cereals. El producte resultant d'aquesta acció va ser l'impacte visual que generava el contrast de la metròpoli urbana envers un camp conreat que seguia el seu propi procés. A més, els 450 kg de gra que s'extragueren d'aquesta collita va ser repartida per diferents indrets de la ciutat. No sols representava una petjada ecològica sinó també l'aliment, el mercat universal, el comerç i l'economia.

He escollit aquesta obra, ja que considerava que formalment poden tenir certa aparença. L'acció que fa Agnes Denes és cultivar a un sòl d'una de les grans ciutats per exposar diferents problemes com la sostenibilitat, el desastre ecològic o fins i tot problemes financers amb l'aliment. L'escenografia que ella compon, el lloc escollit i l'acció que fa és un acte de reapropiació a l'espai natural dintre d'un nucli urbà. L'acció que realitzo jo, perquè és la contrària: Genero una arquitectura enmig d'un camp de cereals ja recol·lectats. Aquesta estructura de maons em serveix per parlar de temes molt semblants que acullen dinàmiques de sistemes de poder que deixen enrere tota una cura dels espais naturals. La reapropiació de l'espai a partir del gest de sembrar és una estratègia molt suggerent i important que s'utilitza en els dos casos.

Agnes Denes. Campo de trigo- Una confrontación (1982). Fotografía de l'acció. Extret de: www.agnedenesstudio.com

Zoe Casas (2023). Fotografia de l'obra.

PRESENTACIÓ DE L'OBRA

DISCÓRRER CRUÏLLES

Videoprojecció.
Zoë Casas Amengual.
Barcelona, 2023

A continuació adjunto l'enllaç del vídeo:

https://drive.google.com/file/d/11duJ1fWwnss3E3CBk6lm5iBY4NVxIsjv/view?usp=drive_link

Zoe Casas (2023). Fotogrames del vídeo

CONCLUSIONS

El procés de reconfiguració socioeconòmic que han patit els espais rurals els darrers anys es mostra com una forma més de violència estructural a través de processos colonials i globalitzadors. Han quedat com a territoris secundaris per un sistema polític i econòmiques que s'ha centrat únicament en l'enriquiment de les ciutats i les sol·licituds d'aquestes. Habitar un espai rural a dies d'avui no és una tasca fàcil, el paisatge es va desconfigurant i la transformació que aquesta genera en l'esfera social i culturals es va esvaint.

El plantejament de crear una obra que abordés aquesta problemàtica va ser complex, ja que en tocar temes com el turisme, la urbanització, la ruralitat, l'habitatge... sortien subtemes que podien desviar-me fàcilment de l'eix central del projecte. És per això, que cada punt de la formalització de l'obra ha estat escollit a consciència per assenyalar una part concreta de la conceptualització i del context on es situa.

A partir de l'ús d'un llenguatge metafòric he evidenciat de quina manera els espais rurals han estat afectats per dinàmiques capitalistes. He abordat aquesta temàtica des d'una perspectiva crítica oferint nous punts de vista que s'adapten al model turístic i al creixement urbanístic. Plantejo una reapropiació dels espais, que amb la implantació d'aquest model, han passat a mans d'un sistema econòmic i s'han desvinculat de les residents. L'elecció de la performance com a disciplina i l'enregistrament i el muntatge d'aquesta m'ha permès crear una narrativa prou clara.

Per concloure m'agradaria anunciar que el projecte que he encetat m'ha obert una porta de possibilitats al voltant de la temàtica i la formalització amb la qual m'agradaria continuar-hi treballant. Finalment, cal accentuar la necessitat d'aquest projecte de repensar les principals dinàmiques establertes al territori mallorquí. Els recursos naturals igual que els afers socials i culturals necessiten una defensa i protecció per a la seva preservació. La responsabilitat individual de cada una és clau per a la subsistència de la nostra illa i de la nostra història.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

ALZAMORA, S. (2022, 06 de març). Mallorca Isla Bonita Park. ARA Balears. Dintre del dossier Exclosos del Paradís. https://www.arabalears.cat/opinio/mallorca-isla-bonita-park-sebastia-alzamora_129_4391044.html

CÁNOVAS, M. (2005). La resolució del conflicte a Mallorca en el segle XX. La perspectiva Històrica. Quaderns de pensament, 39, 155-174.

CONSEJERÍA DE MODELO ECONÓMICO, TURISMO Y TRABAJO. (2020 03 de febrer). Balears cerró 2019 con 16,45 millones de turistas y un récord histórico en gasto, facturación y rentabilidad turística. [Nota de Prensa]. Govern de les Illes Balears (GOIB). <http://www.caib.es/pidip2front/jsp/es/ficha-convocatoria/9398970>

ESCARRÀ, C. (2022). Economia Solidària i Ruralitats. Recuperant sobirania. Pol·len Edicions scl.

GARCÉS, M. (2013). Un mundo común. Edicions Bellaterra.

GEBARA, I. (2000). Instituciones ecofeministas. Ensayo para repensar el conocimiento y la religión. Editorial Trotta.

NAREDO, J. (2006). Metabolismo económico y deterioro territorial: tendencias en curso y posibles remedios. En D. Lúpez García i M. Badal Pijuan (Coord.), Los pies en la tierra Reflexiones y experiencias hacia un movimiento agroecológico (pp. 41-56). VIRUS Editorial.

PÉREZ, M. (2003). El turismo y sus impactos en las Islas Baleares. Carta Económica Regional, 85, 20-28.

ROSSELLÓ, E. (2022). Les Dones i Mallorca. Una mirada crítica. Edicions Documenta Balear.

SIMÓ, M. (2015). El desenvolupament turístic a les Illes Balears, en especial de l'illa de Mallorca. La planificació del sector i les seves conseqüències (1956-2015) [Treball de fi de Grau] Universitat de les Illes Balears. Repositori Institucional de la UIB. https://dspace.uib.es/xmlui/bitstream/handle/11201/3146/Sim%C3%B3_Klynhout_Marina.pdf?sequence=1&isAllowed=y

TERRAFERIDA. (2022, 26 d'octubre). Els darrers sis anys s'han edificat 1.002 xalets nous a fora vila. <https://terraferida.cat/2022/10/26/1002-xalets-nous-a-fora-vila-2015-2021/>

TERRAFERIDA. (2023, 08 de febrer). La urbanització ha consumit onze quilòmetres quadrats de territori en sis anys. [Nota de Premsa]. <https://terraferida.cat/2023/02/08/la-urbanitzacio-ha-consumit-onze-quilometres-quadrats-de-territori-en-sis-anys/>

